

Den tredje ståndpunkten

Tidskriften Folket i Bild har under rubriken "Debatt om öst och väst" publicerat en rad uttalanden av yngre socialistiska författare. Den uppfattning som präglar flertalet inlägg i den intressanta serien kan kännetecknas som en "tredje ståndpunkt" med en allmän västorientering som logisk konsekvens. Man hävdar rätten att inte binda sig vid en viss åskådning eller, som det gärna överdrivet uttrycks, att inte "försvära sig" till något visst system, men man har också klart för sig att denna relativistiska, avvaktande eller avvärjande hållning är möjlig blott i den miljö av andlig frihet som är västerns.

En "tredje ståndpunkt" av helt annan art framträder emellertid också, en tendens att jämföra öst och väst, att från en förment överlägsen position betrakta båda som lika goda kalsupare. Med all rätt betonas bristerna i västern: behandlingen av negrer i de amerikanska sydstaterna och i Sydafrika och den hänsynslösa kolonialpolitik som ännu drivs på vissa håll. Svårt är dock att förstå att dylika reflexioner kan föda till andlig neutralitet; begriper man inte, vill man inte begripa att hela det ryska folket lever i en ofrihet och under ett förtryck som är ojämförligt svårare än de segregerade amerikanska negrernas läge och att medan i östern undertryckningen och hårdheten är härskande ideologi — presenterad som den högsta frihet och demokrati — bekämpas den i västern av en fri och av de styrande själva förkunnad liberal och humanitär opinion? "Den sortens objektivitet, som här vill sätta likhetstecken, är bevis så gott som något på den intellektuella demoralisering som blir följden av att man accepterar storpolitiska kategorier som de enda sanningarna" (Stig Dagerman).

Ännu grövre vanföreställningar och förvanskningar skymtar i vissa inlägg. En författare

säger sig tro att "panikbacillerna smugglas in över gränserna" från USA. Den som spårar panik i Sverige skall vara väl upphetsad. Med panik torde här emellertid helt enkelt menas oro för rysk aggression; det skulle alltså inte vara den ryska erövringen av tio stater, senast Tjeckoslovakien, utan amerikansk propaganda som spritt en dylik oro i Sverige. Av samma kvalitet — som gör att man frågar sig om vederbörandes godtrogenhet och okunnighet har några gränser — är påståendet att anhängarna av en politisk västorientering är "krigshetsare". Slutatsen är att alla demokratiska politiker och partier utanför Sverige och Schweiz är "krigshetsare". Dylika prestationer förenas med uttryck av förakt för press och allmän debatt — en obetalbar kombination.

Den dominerande linjen i inläggen är emellertid, som nämnt, en litet osäker och orolig option för västern, som den värld där man inte behöver välja. Här några valformulerade uttryck för denna ståndpunkt:

Stig Dagerman:

Det är naturligtvis en tidsåtgång när individens integritet helt rekvireras av krigsmakten, men varför ska man inte så länge det går försöka bevisa människans rätt att lämna båten innan det är för sent, att gå under jorden när ovanjord är ockuperad av livsfarliga tvångsföreställningar och att lipa åt hela det jordiska företaget, dess revisorer inberäknade.

Den som förnekar den rätten är på den enda fiendesidan.

Björn-Erik Höijer:

När jag alltså ställer mitt hopp till Västerlandet, betyder detta, att jag ger plats för varje annan åsikt, för tredje alternativet, för flykten till dig själv och tystnaden, för varje yttring av svaghet och fruktan, ja, för tron att kommunismen ändå skulle vara någonting helt annat än som här sagts. Låt oss vaka om tolerans och frisinne. Men jag hoppas att allt flera ska vakna till insikt, den insikt som är grundad på iakttagelse av vad som sker, vad som faktiskt äger rum — inte på kännedom om grumsiga teorier.

Det är på Västerlandet det beror om vi enskilda, vi små, vi paci-

fister, vi naiva dyrkare av ett eller annat enkelt, mänskligt ideal ska få en chans att fortsätta med våra löjliga förehavanden.

Krister Wickman:

Någon västerns ideologi som ger oss färdiga svar på alla frågor finns inte och skulle inte heller kunna förenas med ett rimligt mått av frihet. Den väsentliga gemenskapen gäller respekten för vissa värden som har rang av vår kulturs tabu-föreställningar. Det är de värdena som anvisar metoderna att förbättra det alltid ofärdiga samhället och som ger oss möjlighet att andas. Luftens sammansättning däremot får vi själva bestämma. Det är en fördel som inte är alldeles illusorisk.

Men vad innebär då detta "att välja", skriver Krister Wickman i sitt intelligent inlägg. Betyder det bara "att föredra", så bör frågan inte vara besvärlig eller oroande. Betyder det däremot "att välja politik", blir problemställningen en annan och vida mer komplicerad.

Detta är alldeles riktigt, men en anmärkning från pressens och den offentliga debattens synpunkt bör tillfogas. Även ett "val" utan politiska konsekvenser har betydelse; yttringar av sympati och antipati gentemot ting som ligger oss fjärran och som vi inte rimligen kan öva inflytande på är nödvändiga — för oss själva. Vi är — trots hr Undéns slappa uttalanden — klara på att vi inte kan förvandla Ryssland till en demokrati eller påverka sydstatsopinionen i USA, men det skulle vara ödeläggande för svensk debatt om vi inte öppet talade om och tog ställning till det vi inte kan ändra. Den som vägrar att inse eller erkänna skillnaden mellan olika regimer och förhållanden — i detta fall öst och väst — utifrån våra egna värderingar bidrar därmed till att fördunkla våra svenska problem, att även hos oss ut-sudda skillnaden mellan relativ frihet för den enskilde och obegränsat statstväng.

18/4

Hr Botwids inlägg innehåller missförstånd, som jag i största korthet måste beröra. Då han proklamerar programmet "fredsarbete i stället för krigshot" är väl alla ense, om därmed menas att man bör sträva efter att trygga freden och förbygga kriget. Men enligt de fles-

tas uppfattning är ett starkt försvar — alltså en stark krigsberedskap — det väsentliga medlet för detta gemensamma mål. Och enligt många — bland dem min egen — mening är en organiserad sårverkan med andra demokratier ägnad att verka i samma riktning. Hr Botwid synes däremot i vissa sammanhang med fredsarbete mena pacifism i form av vägran att försvära sig; en dylik hållning skulle jag i stället beteckna som självuppgivelse inför all aggressivitet.

Tolkningen av vad jag uttalat om de svenska författarnas inställning är alldeles felaktig. I stället för att utreda denna sak hänvisar jag till min artikel.

På de tre frågorna vill jag svara följande:

1) Nej. Det är troligt, ehuru långtifrån säkert, att ett nytt världskrig skulle bli ett krig med atombomber.

2) Ett atombombskrig kan tänkas medföra universellt förödande verkning. Enligt min uppfattning är det emellertid också tänkbart att ett dylikt krig inte blir oförförligt mer förödande än tidigare världskrig. Det är inte uteslutet att den ena parten snabbt visar sig vara totalt överlägsen och att kriget följaktligen blir kort.

3) Därmed är den tredje frågan redan besvarad. Även efter atombombskrig är det antagligt att stater och folk finns kvar, och självfallet måste frihet och demokrati även då behålla sitt värde, ur min synpunkt.

Jag hoppas att detta svar inte vantolkas därhän att jag skulle önska atombombskrig eller stå likgiltigt inför faran för ett sådant krig. Det är väl för oss alla självklart att förstörelsemedlens utveckling skärper angelägenheten att söka förhindra krig.

HERBERT TINGSTEN